

355.441(497.111)"1999"(093.2)
327(73:510)"1999"(093.2)
COBISS.SR-ID 283775756

Оригиналан научни рад
Примљен: 2. септембар 2019.
Прихваћен: 21. октобар 2019.

Пуковник др Миљан Милкић, виши научни сарадник
Институт за стратегијска истраживања
E-mail: miljan.milkic@mod.gov.rs

БОМБАРДОВАЊЕ КИНЕСКЕ АМБАСАДЕ У БЕОГРАДУ 1999. ГОДИНЕ

АПСТРАКТ: Чланак представља анализу дешавања у вези са бомбардовањем кинеске амбасаде у Београду 1999. године. Аутор указује на хронологију дешавања и анализира политичке потезе заинтересованих страна. Посебну пажњу аутор је посветио политичким односима Народне Републике Кине и Сједињених Америчких Државе у периоду од маја до децембра 1999. године. Рад је писан на основу литературе, објављених докумената и извештаја релевантних институција и владиних агенција, као и извештаја новинских агенција.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: НАТО агресија, бомбардовање, Београд, кинеска амбасада, Савезна Република Југославија, Сједињене Америчке Државе

Агресија НАТО-а на Савезну Републику Југославију почела је нешто пре 20 часова 24. марта 1999. године. У оквиру НАТО операције, чији је званични назив „Савезничка снага“, крстареће ракете и бомбе падале су 78 дана на цивилне и војне објекте, фабрике, мостове, на пруге и болнице. Одлука о ваздушном нападу на Савезну Републику Југославију донета је без одобрења Савета безбедности УН и супротно принципима међународног права. НАТО је деловао и противно својим усвојеним правилима, а који се заснивају на деловању Алијансе у циљу колективне одбране. Нападу НАТО-а на Саве-

зну Републику Југославију претходили су сукоби припадника МУП-а Републике Србије и Војске Југославије са сепаратистичким групама на Косову и Метохији.¹ Током одбране од агресије југословенска војска показала је спремност и организованост да се успешно супростави далеко моћнијем агресору. Одбрана је била заснована на оптималном коришћењу људства и технике. Агресија је окончана 9. јуна 1999. у Куманову потписивањем Војнотехничког споразума представника владе Савезне Републике Југославије и владе Србије са представницима НАТО-а о повлачењу војске и полиције са Косова и Метохије и распоређивању међународних снага.² Упркос осуди великог дела међународне заједнице, НАТО агресија је остала без адекватне казне. У мају 1999. године Савезна Република Југославија поднела је Међународном суду правде тужбу против чланица НАТО-а које су учествовале у бомбардовању. Међутим, судије су једногласно закључиле да, у наведено време, Савезна Република Југославија није била чланица Уједињених нација и да се по том основу није могла појавити као страна у спору пред највишом правном институцијом Уједињених нација.³ Агресија НАТО-а 1999. године на Савезну Републику Југославију довела је до губитка великог броја људских живота и огромних материјалних разарања. Иако је НАТО као своје главне циљеве дефинисао заустављање хуманитарне катастрофе, агресија је проузроковала супротан ефекат – још већа страдања, масовна пресељења становништва и огромна материјална разарања.⁴ Негативне последице по економију, а посебно негативне последице по здравље становника, биће присутне, како закључују стручњаци, још много деценија.⁵

¹ Влада Републике Србије, *Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији* (Београд, септембар 2003). <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/19991> (Приступљено: 10.05.2019)

² „Војнотехнички споразум између Међународних безбедносних снага („КФОР“) и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије”. <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947> (Приступљено: 22.05.2019)

³ Duško Dimitrijević, „Sporovi SR Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) pred Međunarodnim sudom pravde”, *Međunarodni problemi*, Vol. LVII, br. 3 (2005), 340–372.

⁴ Влада Савезне Републике Југославије, *Јунаци отаџбине: спомен књига, друго допуњено издање*, (Београд, 2000). Бојан Ђокић, „Квантитативна анализа убијених и несталих припадника МУП-а на КиМ од албанских паравојних формација 1998–2003”, *Безбедност* 3 (2017), 142–167.

⁵ Report of the World Health Organization Depleted Uranium Mission to Kosovo, Undertaken at the request of the Special Representative of the Secretary-General and Head of the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), 22 to 31 January 2001. https://www.who.int/ionizing_radiation/pub_meet/en/Report_WHO_depleted_uranium_Eng.pdf (Приступљено: 22.05.2019). *Environmental Re-*

У току НАТО агресије на Савезну Републику Југославију, 7. маја 1999. године у 23.45 по београдском времену, односно 8. маја у 5.45 по пекиншком времену, НАТО је са пет бомби погодио кинеску амбасад у Београду.⁶ Погинуло је троје кинеских новинара који су се у том тренутку налазили у амбасади: новинар агенције *Синхуа* (*Xinhua*) Шао Јунхуан (*Shao Yunhuan*) (48), новинар часописа *Женмин жинбао* (*Guangming Daily*) Шу Шингфу (*Xu Xinghu*) (29) и његова супруга Џу Јин (*Zhu Ying*) (27). Рањен је 21 службеник амбасаде, а зграда амбасада је уништена. Бомбе које су погодиле кинеску амбасад у биле су сателитски вођене (*JDAM flying bomb - Joint Direct Attack Munition*) и испалене са америчког бомбардера стелт технологије Б-2, вредног 44 милијарде долара.⁷ Реч је о бомби која погађа циљ са грешком мањом од два метара.

Одмах након напада кинеска влада се огласила саопштењем.⁸ Истакнуто је да бомбардовање кинеске амбасаде представља грубо задирање у суверенитет Кине и флагрантно кршење Бечке конвенције о дипломатским односима и основних норми које регулишу међународне односе. Кинеска влада и народ изразили су велику огорченост и снажну осуду тога и протествовали због овог инцидента, захтевајући да НАТО и САД преузму пуну одговорност за напад. Медији су забележили да су 9. маја одржани протести у 13 кинеских градова.⁹

Истог дана када је извршен напад заменик министра спољних послова НР Кине Ванг Ђинфан (*Wang Yingfan*) затражио је хитан састанак са америчким амбасадором у Кини Џемсом Сасером (*James Sasser*). Истовремено кинески представник у УН Ђин Хуасун (*Qin*

covery of Yugoslavia, Editors Dragoljub P. Antić, Jasmina Lj. Vujić, Belgrade: Vinča Institute of Nuclear Sciences, 2002.

⁶ „Strong Protest by the Chinese Government Against The Bombing by the US-led NATO of the Chinese Embassy in the Federal Yugoslavia”, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18047.htm>

(приступљено: 12.05.2019). Четири бомбе су експлодирале, док је једна касније уклоњена из рушевина.

⁷ „Truth behind America's raid on Belgrade”, *The Guardian*, 28 Nov 1999. <https://www.theguardian.com/theobserver/1999/nov/28/focus.news1> (приступљено: 12.05.2019)

⁸ „Strong Protest by the Chinese Government Against The Bombing by the US-led NATO of the Chinese Embassy in the Federal Yugoslavia”. <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18047.htm>

(приступљено: 12.05.2019)

⁹ Steven Pearlstein, „Supply Building Was NATO's Real Target”, *Washington Post Foreign Service*, Sunday, May 9, 1999, A1. <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/stories/kosovo050999.htm?noredirect=on> (приступљено: 29.05.2019)

Huasun) затражио је хитан састанак Савета безбедности. Потпредседник Кине Ху Ђинтао (Hu Jintao) обратио се 9. маја преко националне телевизије, рекавши да све то у потпуности показује да је НАТО бомбардовање кинеске амбасаде у Југославији, предвођеног САД, изазвало велику огорченост и јака патриотска осећања кинеског народа. Кинески потпредседник подвукао је да кинеска влада чврсто подржава законитост и да ће обезбедити да се протести одвијају у складу са законом.¹⁰ Кинески министар иностраних послова Танг Ђашуен (Tang Jiaxuan) поново је 10. маја упутио оштар протест америчком амбасадору у Кини и захтевао да се САД званично и јавно извине кинеској влади, кинеском народу и породицама жртава бомбардовања, тражена је свеобухватна истрага, захтевано да се одмах објаве детаљи истраге, као и да се починиоци најстрожије казне. Уследили су и први потези кинеске владе, 10. маја, који су имали директне последице на војнополитичке и економске односе са САД. Портпарол кинеског Министарства спољних послова Џу Бангзао (Zhu Bangzao) објавио је да је кинеска страна одлучила да суспендује висок ниво размене између кинеске војске и војске САД и да прекине све преговоре.¹¹

Генерални секретар УН Кофи Анан (Kofi Annan), који је ујутру након напада држао говор на Харвардском универзитету, изразио је шок и забринутост и рекао да Савет безбедности очекује извештај НАТО-а о томе шта се догодило.¹² Савет безбедности УН одржао је 14. маја седницу и усвојио изјаву о НАТО бомбардовању кинеске амбасаде у Југославији, којом је осуђено бомбардовање и изражено саосећање кинеској влади и породицама жртава.¹³

Неколико земаља окарактерисало је НАТО бомбардовање амбасаде као варварски чин. Влада Савезне Републике Југославије у саопштењу од 8. маја навела је да је реч о варварском и криминалном нападу на зграду амбасаде, која је била видљиво обележена као

¹⁰ „Strong Protest by the Chinese Government Against The Bombing by the US-led NATO of the Chinese Embassy in the Federal Yugoslavia”, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18047.htm> (приступљено:12.05.2019)

¹¹ Ibid.

¹² Steven Pearlstein, „Supply Building Was NATO's Real Target”, *Washington Post Foreign Service*, Sunday, May 9, 1999, A1. <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/stories/kosovo050999.htm?noredirect=on> (приступљено: 29. маја 2019)

¹³ „Strong Protest by the Chinese Government Against The Bombing by the US-led NATO of the Chinese Embassy in the Federal Yugoslavia”, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18047.htm> (приступљено:12.05.2019)

дипломатски објекат.¹⁴ У саопштењу се указује да је намера ове бруталне акције била да се елиминише дипломатска мисија која делује у Југославији и која сведочи о злочинима који се свакодневно чине према грађанима, а све у циљу формирања новог светског поретка са САД на челу. Југословенски премијер упутио је 9. маја свом кинеском колеги поруку саучешћа.¹⁵ Руски председник Борис Јељцин изјавио је да је напад „не само акт вандализма, већ и додатно флагрантно кршење међународног права“. Јељцин је наложио министру спољних послова Игору Иванову да откаже планирану посету Лондону, где је требало да настави преговоре о прекиду НАТО агресије.¹⁶ Русија је наставила да осуђује агресију на Савезну Републику Југославију и сугерисала Кини да је бомбардовање амбасаде било намерно.¹⁷

Кинеска влада је организовала радну групу са задатком да испита бомбардовање амбасаде, која је одмах одпутовала за Београд.¹⁸ На челу радне групе која је 9. маја специјалним авионом стигла у Београд био је Ванг Гоучанг (Wang Guochang) из кинеског Министарства спољних послова.¹⁹ Чланови радне групе боравили су у Београду до 12. маја, када су специјалним авионом кинеске владе у Пекинг пребачена тела троје новинара.²⁰ На скупу који је одржан 13. маја говорио је кинески председник Ђанг Цемин (Jiang Zemin). Он је указао да је човечанство дошло до критичне тачке очувања

¹⁴ „NATO Bombs Strike Chinese Embassy in Belgrade; War Crimes Tribunal Indicts Milosevic“. Section VI: May 8–27, 1999, *Foreign Policy Bulletin*, 10(3-4) (1999), 163–203.

¹⁵ „Yugoslavia sends condolence message to Chinese premier“, *BBC Monitoring International Reports*, May 13, 1999 Asia Pacific - Political, 1.

¹⁶ Steven Pearlstein, „Supply Building Was NATO's Real Target“, *Washington Post Foreign Service*, Sunday, May 9, 1999, A1. <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/stories/kosovo050999.htm?noredirect=on> (приступљено: 29.05.2019)

¹⁷ *Encyclopedia of American Foreign Policy*, Louise B. Ketz, Executive Editor, Charles Scribner's Sons, New York, 2002, 170.

¹⁸ „Strong Protest by the Chinese Government Against The Bombing by the US-led NATO of the Chinese Embassy in the Federal Yugoslavia“, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18047.htm> (приступљено: 12.05.2019)

¹⁹ Dragana Mitrović, „Bilateral Relations Between Serbia - Montenegro and the People's Republic of China: Genesis, Development and Prospects“, *Review of International Affairs*, Vol. LVI, No. 1119 July-September (2005), IIPE, Belgrade, 20–29.

²⁰ „Strong Protest by the Chinese Government Against The Bombing by the US-led NATO of the Chinese Embassy in the Federal Yugoslavia“, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18047.htm> (приступљено: 12.05.2019)

светског мира и промовисања заједничког развоја, али да се дешава то да они који прате трендове, они могу да се развијају и напредују, док ће сви други пропасти. Позвао је на уједињење свих земаља и народа који подржавају мир и правду и на њихову заједничку борбу против хегемонизма и политике моћи, као и успостављање праведног и разумног новог међународног поретка.²¹

Портпарол НАТО-а и творац израза „колатерална штета” Џејми Шеј (Jamie Shea), изјавио је на јутарњој конференцији за новинаре 8. маја 1999. да НАТО није намерно гађао кинеску амбасаду у Београду.²² Указао је да је то била велика грешка и објаснио да је мета напада била зграда Савезне дирекције за промет производа са посебном наменом.²³ Изразио је дубоко жаљење због губитка људских живота, повређивања кинеског дипломатског особља, као и рушења амбасаде. Навео је да у том тренутку више дипломатских представника НАТО земаља разговара са кинеским званичницима и изражава жаљење због инцидента. Тада је рекао и да НАТО никада није намерно гађао цивиле, већ да су сви циљеви војни и да ће тако бити и у будуће. Указао је да упркос несрећи која се догодила у вези са кинеском амбасадом, не треба изгубити из вида основну сврху ваздушних напада НАТО-а. На питање новинара *Њујорк Тајмса* (*The New York Times*) да детаљније објасни шта се догодило са кинеском амбасадом, Шеј је одговорио да су две зграде близу једна другој, али да не зна шта се догодило и да се то још увек истражује. Новинар ВВС-ја је закључио да није било грешке приликом гађања и да је НАТО погодио управу зграду која је и планирана, али да се испоставило да је то погрешна зграда. Такође је питао да ли је реч о ласерски вођеним ракетама или су то биле крстареће ракете. Портпарол НАТО-а није имао одговор на ово питање. Једно од питања било је и да ли напад на кинеску амбасаду представља дипломатски проблем у раду Г-8. Шеј је изразио наду да се то неће догодити и навео да су дипломатски представници НАТО-а направили велике помаке и да су објаснили кинеској влади да је реч о великој грешци. Сма-

²¹ Ibid.

²² „Morning Briefing by NATO Spokesman, Jamie Shea, 8 May 1999”. <https://www.nato.int/koSovo/press/b990508a.htm> (приступљено 28.05.2019)

²³ У периоду од 31. децембра 1992. до 25. априла 1995. године Савезна дирекција за промет производа са посебном наменом била је организована као холдинг компанија „ЈУГОИМПОРТ-СДПР”. На основу Статута јавног предузећа „ЈУГОИМПОРТ-СДПР”, који је 29. јануара 1997. потписао председник управног одбора др Радоје Контин, пун назив фирме гласио је јавно предузеће „ЈУГОИМПОРТ-СДПР”, Београд. https://www.yugoimport.com/sites/default/files/statut-jp-jisdpr_0.pdf (приступљено: 30.08.2019)

трао је да овај догађај неће имати дугорочне политичке последице. У одговору на још једно слично питање Шеј је рекао да су Кина и Русија чланице Савета безбедности, као и важни партнери у Г-8 и да је свима у интересу да се настави сарадња у оквиру Г-8.

Сутрадан (9. маја) на конференцији за новинаре у НАТО штабу у Бриселу био је присутан немачки генерал Валтер Јерц (Walter Jertz) из Главног штаба НАТО-а.²⁴ Шеј је након првог питања рекао да нема нових информација, али да је до бомбардовања кинеске амбасаде дошло због лоших обавештајних података. Питања новинара односила су се на различите спекулације о разлозима за напад на кинеску амбасаду – претпоставке о томе да је постојала тајна обавештајна сарадња између Кине и Савезне Републике Југославије, да је југословенска влада склонила у кинеску амбасаду део људи и опреме, као и да је из кинеске амбасаде емитован програм радио-станице у власништву ћерке Слободана Милошевића. Генерал Јерц је одговорио да НАТО уништава и да ће наставити да уништава командна и контролна постројења где год да се налазе и где год могу да их пронађу. У вези са наводном обавештајном сарадњом између Кине и Савезне Републике Југославије генерал Јерц је рекао да не жели да спекулише. Новинар *Њујорк Тајмса* је питао генерала Јерца да ли сматра да кинеска амбасада или нека друга слична зграда може да буде легитимна мета у случају да се докаже обавештајна сарадња између Кине и Савезне Републике Југославије. Генерал је негирао да би НАТО гађао било који циљ који није војни и указао на изузетно сложене процедуре идентификовања циљева који се гађају. Реаговао је и Џејми Шеј и подсетио да је и на конференцији за новинаре претходног дана рекао да НАТО не сматра да су амбасаде легитимни циљеви. Поновио је и да је први закључак да је реч о грешци у обавештајним изворима, а не да је реч о грешци пилота или некој техничкој грешци. Новинар *Дојче веле* (*Deutsche Welle*) питао је шта се дешава са истрагом у војнообавештајним круговима, да ли ће неко одговорати и прокоментарисао да бомбардовати нечију амбасаду није само грешка већ велика неспособност и да неко мора да одговара. Шеј је одговорио да је потребно открити где је у систему дошло до грешке и да НАТО не жели да се нешто тако понови, али је одбио да коментарише било чију индивидуалну одговорност. Питање које је генералу Јерцу поставила особа чији идентитет није наведен на сајту НАТО-а било је у вези са непровереним гласинама да је из кинеске амбасаде емитован програм радио-станице у власни-

²⁴ Исто.

штву ћерке Слободана Милошевића, као и да је тај програм био на кинеском. Иста особа је питала и да ли је могуће да је ситуација са наводним смештајем обавештајаца заправо само инсценирана како би се Американци испровоцирали да гађају кинеску амбасаду. Генерал Јерц је рекао да није уверен да је програм емитован из кинеске амбасаде, али да свакако нема поузданих података. И у вези са другим питањем рекао је да не треба улазити у спекулације и да не може да одговори без доказа. Портпарол НАТО-а најавио је да ће немачки канцелар Шредер (Gerhard Fritz Kurt Schröder) током седмице посетити Пекинг и да ће у име Алијансе још једном изразити жаљење и указати да је то била само грешка и да нема никакву политичку позадину. Изразио је наду да ће Кина, као чланица Савета безбедности, заједно са Русијом, радити са чланицама НАТО-а на припреми резолуције Савета безбедности којом ће рат бити заустављен. На крају конференције, на питање кинеског новинара у вези са кршењем међународног права на Косову, Шеј је рекао да је до акције НАТО-а дошло управо због кршења међународног права од стране Слободана Милошевића и подсетио да је и Кина заједно са осталим чланицама Савета безбедности усвојила три резолуције које су обавезивале Милошевића да повуче своје трупе. Шеј је рекао да, управо полазећи од међународног права, НАТО има добар разлог да ради то што управо ради.

Бил Клинтон (William Jefferson Clinton), председник државе која је у оквиру НАТО-а имала највећу одговорност за напад на кинеску амбасаду, као и други амерички званичници, давали су изјаве у различитим приликама и извињавали се кинеској влади због бомбардовања амбасаде.²⁵ Клинтон је 14. маја телефонирао кинеском председнику Ђанг Цемину, извињавајући се и говорећи да ће САД спровести свеобухватну истрагу и доставити извештај кинеској страни. Амерички амбасадор у Кини упутио је званично извињење кинеској влади.²⁶ Амерички секретар за одбрану Вилијам Коен (William S. Cohen) одржао је 10. маја конференцију за медије на којој је описао настале грешке.²⁷ Рекао је да су упутства за бомбардовање

²⁵ „Strong Protest by the Chinese Government Against The Bombing by the US-led NATO of the Chinese Embassy in the Federal Yugoslavia”. <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18047.htm> (приступљено:12.05.2019)

²⁶ Steven Pearlstein, „Supply Building Was NATO's Real Target”, *Washington Post Foreign Service*, Sunday, May 9, 1999, A1. <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/stories/kosovo050999.htm?noredirect=on> (приступљено: 29.05.2019)

²⁷ „Nato/Federal Republic of Yugoslavia 'Collateral Damage' or Unlawful Killings? Violations of the Laws of War by NATO during Operation Allied Force”, 5 June 2000, 59.

била заснована на застарелој мапи и да циљ није био тачно лоциран на карти. Мета коју су намеравали да гађају била је близу кинеске амбасаде, али су карте које су коришћене показале да је амбасада у другом делу града. Односно, да обавештајни званичник није дао никакве податке о пресељењу кинеске амбасаде у Београду на нову локацију.

Лични изасланик америчког председника и државни подсекретар Томас Пикеринг (Thomas R. Pickering) отишао је у Пекинг и 6. јула представио извештај америчке владе о резултатима истраге о НАТО бомбардовању кинеске амбасаде.²⁸ Из извештаја који је Пикеринг представио произилази да је америчка истрага показала да је више фактора и грешака у неколико делова америчке владе било одговорно за „трагично погрешно бомбардовање”.²⁹ Кинеска страна је истакла да су објашњења која је до сада доставила америчка страна била све само не уверљива и да закључак да је дошло до такозваног „погрешног бомбардовања” није прихватљив за кинеску владу и људе.

Након упорног и званичног инсистирања да америчка страна благовремено, адекватно и ефикасно надокнади губитак живота, повреде и губитак имовине, кинеска и америчка страна постигле су 30. јула 1999. споразум о компензацији за погинуле и рањене.³⁰ Америчка влада се обавезала да породицама погинулих и рањених плати 4,5 милиона долара. Две владе постигле су 16. децембра 1999. године споразум о надокнади штете нанете бомбардовањем кинеске амбасаде у Савезној Републици Југославији, на основу кога је америчка влада требало да плати 28 милиона долара кинеској влади за оштећење кинеске имовине током бомбардовања.

Америчка Централна обавештајна агенција (ЦИА), како неки сматрају главни кривац за бомбардовање кинеске амбасаде, у свом поверљивом документу од 10. маја 1999. године указује да се на основу различитих података прикупљених од 1994. до децембра 1998. зграда Савезне дирекције за промет производа са посебном

<https://www.amnesty.org/en/documents/eur70/018/2000/en/>
(приступљено: 12.05.2019)

²⁸ Dexin Tian, „U.S. and NATO Apologies for the Chinese Embassy Bombing: A Categorical Analysis”, *International Journal of Communication*, 1 (2007), 360–376.

²⁹ Thomas R. Pickering, (July 6, 1999), „Oral Presentation the Chinese Government Regarding the Accidental Bombing of The P.R.C. Embassy in Belgrade”. US Department of State. Retrieved October 24, 2009. <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/6524.doc> (приступљено: 1.06.2019)

³⁰ „Strong Protest by the Chinese Government Against The Bombing by the US-led NATO of the Chinese Embassy in the Federal Yugoslavia”, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/zili-ao/3602/3604/t18047.htm> (приступљено: 12.05.2019)

наменом, налазила на адреси Булевар уметности број 2 и да је то адреса која је погођена, али да се испоставило да се ту налази кинеска амбасада.³¹ У документу се даље указује да је у публикацијама Савезне дирекције за промет производа са посебном наменом ова адреса такође наведена као седиште фирме.³² Већ сутрадан након бомбардовања амбасаде, у заједничкој изјави америчког секретара за одбрану (William S. Cohen) и директора ЦИА (George J. Tenet), изражено је жаљење због цивилних жртава и речено да су до бомбардовања довеле погрешне информације.³³ У саопштењу које је директор ЦИА поднео Комитету за обавештајне послове (House Permanent Select Committee on Intelligence) Представничког дома 22. јула 1999. године, отвореној за јавност, наведено је да су разлози због којих је погођена кинеска амбасада заправо ништа друго већ трагична грешка обавештајне службе која је пропустила да обезбеди поуздане обавештајне податке.³⁴ Директор ЦИА је рекао да је за 78 дана ваздушних напада на Савезну Републику Југославију дошло до свега неколико грешака и да је успех те ваздушне кампање пре свега заслуга обавештајне службе, која је у новим условима вођења рата успела максимално да заштити осетљива места у ратној зони. Директор ЦИА извинио се због грешке до које је дошло и рекао да нико није свесно гађао и желео да погоди кинеску амбасу. Навео је три основна пропуста: прво, техника која се користила за лоцирање жељеног циља, односно седишта Савезне дирекције за снабдевање и набавку – била је озбиљно мањкава. Друго, ниједна војна или обавештајна база података која се користила за потврђивање циљева није садржала тачну локацију кинеске амбасаде и треће, током процеса планирања напада није била откривена ниједна од прве две наведене грешке. Закључио је да је до ненамерног напада на ки-

³¹ „Memorandum for the Record, 10 May 1999.” www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0001081741.pdf (приступљено: 29.05.2019). Са овог документа скинут је степен тајности 15. јула 2009. и он је доступан на сајту ЦИА.

³² Статутом јавног предузећа „ЈУГОИМПОРТ-СДПР” од 29. јануара 1997. одређено је да је седиште фирме у Београду, Улица Булевар уметности број 2. https://www.yugoimport.com/sites/default/files/statut-jp-jisdpr_0.pdf (приступљено: 30.08.2019)

³³ Steven Pearlstein, „Supply Building Was NATO's Real Target”, *Washington Post Foreign Service*, Sunday, May 9, 1999, A1. <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/stories/kosovo050999.htm?noredirect=on> (приступљено: 29. маја 2019)

³⁴ *DCI Statement on the Belgrade Chinese Embassy Bombing, DCI Statement on the Belgrade Chinese Embassy Bombing*, House Permanent Select Committee on Intelligence Open Hearing, July 22, 1999. https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/1999/dci_speech_072299.html (приступљено: 12.05.2019)

неску амбасаду дошло због тога што нису функционисали системи и процедуре предвиђене за проверу потенцијалних циљева. Директор ЦИА је детаљно објаснио хронологију догађаја, описао процес лоцирања мете и на крају извео закључке којих ће се ЦИА придржавати у својим будућим активностима. Интерна истрага која је спроведена по питању одговорности Централне обавештајне агенције, добила је епилог 9. априла 2000. године, када је један агент ЦИА отпуштен, док је шест других агената укорено.³⁵ Идентитет агената није саопштен. Једино је саопштено да је отпуштени агент „имао каријеру средњег нивоа“, а да су остали кажњени опоменама, затим заустављањем у напредовању и неисплаћивањем новчаних награда. Овакав исход је покренуо оштре реакције и осуде према америчкој администрацији. Говорило се да су агенти ЦИА жртвовани у циљу нормализације америчко-кинеских односа и да је америчка влада подлегла притисцима кинеске владе, која је 11 месеци од бомбардовања амбасаде званично инсистирала на проналажењу криваца.

У вези са одговорношћу ЦИА за бомбардовање кинеске амбасаде наводе се различити детаљи и постоји неколико претпоставки. Тако је британски *Гардијан* (*The Guardian*) два пута, 1999. и 2000. године, објавио да је у седмици која је претходила бомбардовању неименовани агент ЦИА изразио сумњу и поднео приговор у вези са идентификацијом циља.³⁶ Наводно је овај агент са својим сумњама упознао колеге у америчкој војној картографској агенцији у Вашингтону, а такође је о томе разговарао и са НАТО радном групом у Напуљу, која је била задужена за издавање инструкција посадама бомбардера Б-2 о њиховим ноћним мисијама. Међутим, ниједан виши званичник ЦИА није интервенисао у вези са тим. Медији су пренели још једну вест која је изазвала контроверзе. Информација коју су најпре пренели локални медији у околини Вашингтона, а затим је из обавештајних извора потврђена и уредништву часописа *Форин полиси* (*Foreign Policy*) гласи да је у близини своје куће у држави Вирџинији (Lansdowne, Virginia), 22. марта 2009. године, убијен бивши службеник америчке Централне обавештајне агенције Вилијам Бенет (William Bennett).³⁷ Наводно је управо Бенет, пензионисани

³⁵ Martin Kettle, „CIA takes rap for embassy attack. Sack for agent whose error led to Belgrade raid that killed three Chinese citizens“, *The Guardian*, 10 Apr 2000. <https://www.theguardian.com/world/2000/apr/10/balkans> (приступљено: 29.05.2019)

³⁶ *Ibid.*

³⁷ В. Радомировић, „Убијен службеник ЦИА 'одговоран' за бомбардовање кинеске амбасаде“, *Политика*, 06.04.2009.

потпуковник америчке војске који је у то време радио по уговору за ЦИА, означио место које треба напасти.³⁸

Додатне контроверзе стварају поједини медији у којима се може пронаћи податак да су бомбе прецизно погодиле јужни део кинеске амбасаде и уништиле канцеларију војног аташеа, док је северни део амбасаде остао недирнут, заједно са мермером, стаклом на предњем улазу, амбасадорским аутомобилом и четири саксије са цвећем.³⁹ У једном научном чланку објављеном у часопису *Aerospace Power Journal*, чији је издавач Америчко ратно ваздухопловство (United States Air Force), а који је замишљен као отворени форум за дискусију о одбрамбеним питањима, наведена је анализа професора Чаошонга (Zhang Zhaozhong) са кинеског Националног универзитета одбране у којој се указује да НАТО није планирао да уништи целу зграду кинеске амбасаде, већ само одређене делове.⁴⁰

Бомбардовањем кинеске амбасаде бавили су се и светска организација за заштиту људских права Amnesty International и Међународни кривични суд за бившу Југославију (International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia). У извештају на 75 страна, који је 5. јуна 2000. године о бомбардовању Савезне Републике Југославије објавио Amnesty International, указује се да НАТО није увек водио рачуна приликом одређивања мета за напад.⁴¹ Amnesty International закључује да је НАТО у неколико случајева починио озбиљне злочине над цивилима, укључујући и напад на кинеску амбасаду у Београду. У вези са кинеском амбасадом у извештају се наводи да је Amnesty International свестан да је ово једини случај када је члан савеза предузео мере против оних за које се утврдило да су одговорни за проузроковање незаконитих смрти цивила, као и да је то једини случај у којем је чланица НАТО-а исплатила одштету жртвама и њиховим породицама и репарацијама за штету на зградама. Уз напомену да су ове мере предузете након дуготрајног и интензивног

<http://www.politika.rs/scc/clanak/82123/Ubijen-sluzbenik-CIA-odgovoran-za-bombardovanje-kineske-ambasade> (приступљено: 29.05.2019)

³⁸ Laura Rozen, „Spooky murder in Loudoun County, VA”, *Foreign Policy*, April 5, 2009. <https://foreignpolicy.com/2009/04/05/spooky-murder-in-loudoun-county-va/> (приступљено: 29.05.2019)

³⁹ „Truth behind America's raid on Belgrade”, *The Guardian*, 28 Nov 1999. <https://www.theguardian.com/theobserver/1999/nov/28/focus.news1> (приступљено: 12.05.2019)

⁴⁰ Dr. James D. Perry, „Operation Allied Force. The View from Beijing”, *Aerospace Power Journal*, Summer 2000, 79–91.

⁴¹ „Nato/Federal Republic of Yugoslavia 'Collateral Damage' or Unlawful Killings? Violations of the Laws of War by NATO during Operation Allied Force”, 5 June 2000. <https://www.amnesty.org/en/documents/eur70/018/2000/en/> (приступљено: 12.05.2019)

дипломатског притиска из Кине, која је, након бомбардовања, обуставила разговоре са САД о контроли наоружања, људским правима, питањима безбедности и трговини.

Током агресије на Савезну Републику Југославију, а посебно након напада на кинеску амбасаду, главна тужитељка Међународног кривичног суда за бившу Југославију Карла дел Понте (Carla del Ponte) добила је пуно захтева да се испита кршење међународног хуманитарног права које је починио НАТО. Због тога је 14. маја 1999. одлучила да формира Комитет са циљем да испита НАТО агресију на Савезну Републику Југославију.⁴² Извештај Комитета, написан на 35 страна, достављен је тужитељки крајем маја 1999. године.⁴³ У вези са нападом на кинеску амбасаду Комитет је закључио да с обзиром на чињеницу да им је дата погрешна мета, посада авиона не треба да буде позвана на одговорност. Такође, Комитет је сматрао да се не сме дозволити да за инцидент буду оптужени виши официри, јер су им службеници друге агенције дали погрешне информације. Комитет је закључио да тужилаштво не би требало да предузима истрагу у вези са бомбардовањем кинеске амбасаде. Тужитељка Карла дел Понте обавестила је 2. јуна 2000. године Савет безбедности УН о својој одлуци да прихвати препоруку Комитета и да не покрене истрагу у вези са бомбардовањем Савезне Републике Југославије.⁴⁴ Међународни кривични суд за бившу Југославију објавио је 13. јуна 2000. године на свом сајту „Завршни извештај судији који је саставио Комитет основан да испита НАТО бомбардовање Савезне Републике Југославије”.⁴⁵

* * *

Поред трагичности и бесмисла НАТО агресије на Савезну Републику Југославију 1999, бомбардовање кинеске амбасаде представља догађај без преседана у међународним односима и дипломатској историји. Напад НАТО-а на кинеску амбасаду довео је до дубо-

⁴² Paolo Benvenuti, "The ICTY Prosecutor and the Review of the NATO Bombing Campaign against the Federal Republic of Yugoslavia", *European Journal of International Law*, Vol. 12, No. 3 (2001), 503–529.

⁴³ „Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia.” www.icty.org/sid/10052#IVB4 (приступљено: 12.05.2019)

⁴⁴ Paolo Benvenuti, "The ICTY Prosecutor and the Review of the NATO Bombing Campaign against the Federal Republic of Yugoslavia", *European Journal of International Law*, Vol. 12, No. 3 (2001), 503–529.

⁴⁵ „Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia.” www.icty.org/sid/10052#IVB4 (приступљено: 12.05.2019)

ког заоштравања америчко-кинеских односа и у неколико европских земаља покренуо сумње у оправданост НАТО напада на Савезну Републику Југославију. Поред војнополитичких последица које је бомбардовање кинеске амбасаде имало 1999. године као и у наредних неколико година, последице тог акта видљиве су и данас. Наиме, кинеска влада је након агресије НАТО-а на Савезну Републику Југославију 1999. године, а посебно након бомбардовања своје амбасаде у Београду, преиспитала свој однос према савезништву у међународним односима. Посебно је важно напоменути да је агресија НАТО на Савезну Републику Југославију утицала на кинеску владу да се у потпуности ослони на домаћу производњу наоружања и војне опреме и на тај начин елиминише било какву зависност од неке друге земље. Бомбардовање кинеске амбасаде у Београду у војно-политичком смислу представља прекретницу у односима Кине са запаноевропским земљама, а посебно у њеним односима са САД. Поред чињенице да је Кина стална чланица Савета безбедности УН и нуклеарна сила, кинеска политика вођена током последње две деценије довела је до тога да је Кина данас јака и утицајна држава.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА:

Објављени извори:

Влада Савезне Републике Југославије. *Јунаци отаџбине: спомен књига, друго допуњено издање*. Београд, 2000.

Влада Републике Србије. *Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији*. Београд, септембар 2003. године. <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/19991> (Приступљено: 10.05.2019)

„Војнотехнички споразум између Међународних безбедносних снага („КФОР“) и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије” <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947> (Приступљено: 22.05.2019)

DCI Statement on the Belgrade Chinese Embassy Bombing, DCI Statement on the Belgrade Chinese Embassy Bombing, House Permanent Select Committee on Intelligence Open Hearing, July 22, 1999. https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/1999/dci_speech_072299.html (приступљено: 12.05.2019)

„Strong Protest by the Chinese Government Against The Bombing by the US-led NATO of the Chinese Embassy in the Federal Yugoslavia” <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18047.htm> (приступљено: 12.05.2019)

„Статут јавног предузећа „ЈУГОИМПОРТ-СДПР“ од 29. јануара 1997.” https://www.yugoimport.com/sites/default/files/statut-jp-jisdpr_0.pdf (приступљено: 30.08.2019)

„Morning Briefing by NATO Spokesman, Jamie Shea, 8 May 1999.” <https://www.nato.int/koSovo/press/b990508a.htm> (приступљено 28. маја 2019)

„Memorandum for the Record, 10 May 1999.” www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0001081741.pdf (приступљено: 29.05.2019)

„Nato/Federal Republic of Yugoslavia 'Collateral Damage' or Unlawful Killings? Violations of the Laws of War by NATO during Operation Allied Force”, 5 June 2000, 59. <https://www.amnesty.org/en/documents/eur70/018/2000/en/>

„Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia.” www.icty.org/sid/10052#IVB4 (приступљено: 12.05.2019).

Report of the World Health Organization Depleted Uranium Mission to Kosovo, Undertaken at the request of the Special Representative of the Secretary-General and Head of the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), 22 to 31 January 2001. https://www.who.int/ionizing_radiation/pub_meet/en/Report_WHO_depleted_uranium_Eng.pdf (Приступљено: 22.05.2019)

Pickering, Thomas R. (July 6, 1999), „Oral Presentation the Chinese Government Regarding the Accidental Bombing of The P.R.C. Embassy in Belgrade”. US Department of State. Retrieved October 24, 2009. <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/6524.doc> (приступљено: 01.06.2019)

Монографије:

Encyclopedia of American Foreign Policy. Executive Editor Louise B. Ketz, xxxiv. New York: Charles Scribner's Sons, 2002.

Environmental Recovery of Yugoslavia. Edited by Dragoljub P. Antić, Jasminka Lj. Vujić. Belgrade: Vinča Institute of Nuclear Sciences, 2002.

Чланци:

Dimitrijević, Duško. „Sporovi SR Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) pred Međunarodnim sudom pravde”. *Međunarodni problemi*, Vol. LVII, br. 3 (2005), 340–372.

Benvenuti, Paolo. „The ICTY Prosecutor and the Review of the NATO Bombing Campaign against the Federal Republic of Yugoslavia”. *European Journal of International Law*, Vol. 12, No. 3 (2001), 503–529.

Бокић, Бојан. „Квантитативна анализа убијених и несталих припадника МУП-а на КиМ од албанских паравојних формација 1998–2003”. *Безбедност* 3 (2017), 142–167.

Mitrović, Dragana. „Bilateral Relations Between Serbia-Montenegro and the People’s Republic of China: Genesis, Development and Prospects”. *Review of International Affairs*, Vol. LVI, No. 1119 (July–September 2005), IIPE, Belgrade, 20–29.

Tian, Dexin. „U.S. and NATO Apologies for the Chinese Embassy Bombing: A Categorical Analysis”. *International Journal of Communication*, 1 (2007), 360–376.

Perry, James D. „Operation Allied Force. The View from Beijing”. *Aerospace Power Journal*, Summer 2000, 79–91.

Штампа:

Pearlstein, Steven. „Supply Building Was NATO’s Real Target”. *Washington Post Foreign Service*, Sunday, May 9, 1999, A1. <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/stories/koso-vo050999.htm?noredirect=on> (приступљено: 29.05.2019)

„Truth behind America’s raid on Belgrade”. *The Guardian*, 28 Nov 1999. <https://www.theguardian.com/theobserver/1999/nov/28/focus.news1> (приступљено: 12.05.2019)

„NATO Bombs Strike Chinese Embassy in Belgrade; War Crimes Tribunal Indicts Milosevic”. *Foreign Policy Bulletin*, Section VI: May 8-27, 1999, 10(3-4) (1999), 163–203.

„Yugoslavia sends condolence message to Chinese premier”. *BBC Monitoring International Reports*, May 13 (1999) Asia Pacific - Political, 1.

Радомировић В. „Убијен службеник ЦИА ’одговоран’ за бомбардовање кинеске амбасаде”, *Политика*, 06.04.2009. <http://www.politika.rs/scc/clanak/82123/Ubijen-sluzbenik-CIA-odgovoran-za-bombardovanje-kineske-ambasade> (приступљено: 29.05.2019)

Kettle, Martin. „CIA takes rap for embassy attack. Sack for agent whose error led to Belgrade raid that killed three Chinese citizens”,

The Guardian, 10 Apr 2000,
<https://www.theguardian.com/world/2000/apr/10/balkans>
(приступљено: 29.05.2019)

Rozen, Laura. „Spooky murder in Loudoun County, VA”, *Foreign Policy*, April 5, 2009. <https://foreignpolicy.com/2009/04/05/spooky-murder-in-loudoun-county-va/> (приступљено: 29.05.2019)

Colonel Dr. Miljan Milkić, Senior Research Associate
Strategic Research Institute
E-mail: miljan.milkic@mod.gov.rs

THE 1999 BOMBING OF THE CHINESE EMBASSY IN BELGRADE

(Summary)

The Chinese Embassy in Belgrade was hit on May 7 at 11:45 with five bombs during the aggression against Yugoslavia in 1999. Three Chinese journalists were killed, twenty-one Chinese embassy officials were wounded, and the embassy building was seriously damaged. The bombing of the Chinese Embassy had a strong resonance in the world media and has generated various comments. During the first days after the bombing, there was speculation about the reasons for the attack on the Chinese Embassy. There were assumptions that there was a secret intelligence cooperation between China and the Federal Republic of Yugoslavia, that the Yugoslav government housed some of the people and equipment in the Chinese Embassy, and that a radio station owned by Slobodan Milosevic's radio station was broadcast from the Chinese Embassy. NATO claimed that the Chinese Embassy was bombed because of bad intelligence. Following the persistent and official insistence that the U.S. provide compensation for the loss of lives, injuries, and property loss, the Chinese and U.S. reached an agreement on compensation for the dead and wounded on 30 July 1999. Amnesty International and the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia also dealt with the bombing of the Chinese Embassy. Amnesty International concluded that NATO had committed serious crimes against civilians in several cases, including the attack on the Chinese Embassy in Belgrade. The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia concluded that it is not necessary to undertake an investigation concerning the bombing of the Chinese Embassy. Based on various analyses conducted to date, NATO's aggression against Yugoslavia, and especially its attack on the Chinese Embassy in Belgrade, have influenced the change in Ch-

ina's understanding of the Alliance and the further development of political relations. At the same time, after the 1999 aggression, China made a full switch to domestic production of military equipment and weapons. The article presents an analysis of the 1999 bombing of the Chinese Embassy in Belgrade. The author points to a timeline of events and analyzes the political moves of the stakeholders. The author pays special attention to the political relations between the People's Republic of China and the United States of America from May to December 1999. The paper was written based on literature, published documents, and reports from relevant institutions and government agencies, as well as reports from news agencies.

KEYWORDS: NATO aggression, bombing, Belgrade, Chinese Embassy, Federal Republic of Yugoslavia, United States of America.